

ЕСТЕСТВЕННЫЕ НАУКИ

УДК: 37.018.43:37

DOI 10.33514/BK-1694-7711-2021-1 (2)-173-178

Абыкеев К.Дж.

Н. Исанов атындагы КМКТАУ, компьютердик лингвистика жана маданий аралык байланыштар кафедрасы, к.т.н., доцент

Абыкеев К.Дж.

К.т.н., доцент, кафедра компьютерная лингвистика и межкультурная коммуникация КГУСТА им. Н. Исанова

Abykееv K.Dj.

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Department of Computational Linguistics and Intercultural Communication of KSUCTA named after N. Isanova

**ПАНДЕМИЯ ШАРТЫНДА ЭЛЕКТРОНДУК ОКУТУУНУН КОЛДОНУУНУН
ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ**

**ОСОБЕННОСТИ ПРИМЕНЕНИЯ E-LEARNING ОБУЧЕНИЯ В УСЛОВИЯХ
ПАНДЕМИИ**

**FEATURES OF APPLICATION OF E-LEARNING LEARNING IN THE CONDITIONS
OF THE PANDEMIC**

Аннотация: Макалада пандемия шартында жогорку окуу жайда электрондук билим берүү көйгөйү каралат. Электрондук билим берүүнүн артыкчылыктары жана кемчиликтери талданат. Алыстан иштөө форматына массалык түрдө өтүү зарылчылыгынан улам келип чыккан көйгөйлөрдү чечүү жолдору көрсөтүлгөн.

Аннотация: В статье рассматривается проблема e-learning обучения в высшем учебном заведении в условиях пандемии. Проанализированы достоинства и недостатки e-learning обучения. Выделены пути решения проблем, вызванных необходимостью массового перехода на удаленный формат работы.

Annotation: The article deals with the problem of distance learning in a university in a pandemic. The advantages and disadvantages of distance learning are analyzed. The ways of solving problems caused by the need for a massive transition to a remote work format are highlighted.

Негизги сөздөр: пандемия, электрондук окутуу, жогорку окуу жайы.

Ключевые слова: пандемия, e-learning обучение, высшее учебное заведение.

Keywords: pandemic, e-learning, university.

2020 -жылдын 11-мартында Бүткүл дүйнөлүк саламаттыкты сактоо уюму коронавирустун жайылышын пандемия деп тааныды. Бул көпчүлүк мамлекеттердин коомдук жашоосунун бардык чөйрөсүнө, анын ичинде билим берүү чөйрөсүнө да таасирин тийгизди. Болжолдоого ылайык, 2025-жылга чейин электрондук окуучулардын саны 650 миллион адамга жетиши мүмкүн. Бирок калктын андан ары өзүнчө обочолонуусу менен пандемияга алып келген коронавирус инфекциясы билим берүүнүн электрондук формаларынын өнүгүшүн тездетти.

Изилдөөнүн актуалдуулугу коронавирустун жайылып кетүү коркунучу Кыргыз Республикасынын билим берүү системасына олуттуу таасирин тийгизгендигинде. Окуу процессинин бардык катышуучулары жаңы реалдуулуктарга туш болушкан.

Дистанциялык дидактика жаатында электрондук билим берүүнүн сапатын жогорулатуу үчүн тез арада чечилиши керек болгон бир катар көйгөйлөр бар. Бул үчүн маалыматтык технологияларды билим берүү уюмдарында колдонуу жаатында жаңы изилдөөлөрдү жүргүзүү, жалпы эле педагогикага, ошондой эле профессордук - окутуучулук курамга жана студенттерге тийгизген таасирин изилдөө зарыл.

2020 -жылдын башында, көптөгөн жаңы, ондогон эмес, жүздөгөн жылдарда Кыргызстанда биринчи жолу "пандемия" түшүнүгү жаңы коронавирустук инфекциянын жайылышына байланыштуу киргизилген. Биздин өлкөнүн өкмөтү вирустун андан ары жайылышын алдын алуу үчүн документтердин пакетин кабыл алышы керек болчу.

Ошентип, 2020 -жылдын мартында өлкө жетекчилиги карантин жарыялады. Кадимкидей иштөө режими бузулуп, студенттер жогорку окуу жайларына, ата -энелери жумушка чыкпай калышты. Окуу жана иш процессин кантип улантуу керек деген суроо жаралды. Өкмөт билим берүү мекемелерин окутуунун электрондук форматына өткөрүү чечимин кабыл алды. Билим берүү процессинин бардык катышуучулары алыстан режимди уюштурууда жана өткөрүүдө кыйынчылыктарга туш болушту.

Биринчиден, жүк мугалимдер менен лекторлорго жүктөлдү, аларды дароо кадимки сабактардан электрондук ресурстарга өткөрүү керек болчу.

Эгерде биринчи маселе мугалимдер менен лекторлордун даярдыгына тийсе, анда экинчи маселенин маңызы студенттердин даярдыгында. Кадимки бетме-бет машыгуу процессинде жана мугалимдин окуучу менен болгон мамилесинде индивидуалдуу өзгөчөлүктөр эске алынат. Бүгүнкү күнгө чейин, ар бир студенттин жекече өзгөчөлүктөрүн эске алган дистанциялык программалар жок жана, сыягы, мындай жеке программаларды түзүү мүмкүн эмес.

Салттуу окутуу менен гана мугалим инсандын индивидуалдуу калыптанышына жана окуучуларда моралдык -этикалык сапаттарды тарбиялоого таасир эте алат [2]. Ошондуктан дистанттык окутуу чөйрөсүн иштеп чыгуу зарыл, ал бардык студенттерди дистанттык окутууга жана жалпысынан дистанттык педагогикага ылайыкташтырууга багытталат. Кийинки көйгөй - билим берүү мекемелеринде чоң маалыматтык технологиялар базасынын жоктугу, бардык билим берүү мекемелеринде чоң маалымат аянтчалары жок.

Бул объектилерди ишке ашыруу чоң ресурстарды - убакытты жана каражатты талап кылат. Дистанттык билим алуу мүмкүнчүлүгү билим берүү мекемелеринин кандай даярдалганына жараша болот. Ошентип, пандемия шартында студенттер менен мугалимдер билим берүү платформаларынын, ошондой эле видеоконференция тутумдарынын жүгүнүн көйгөйүнө туш болушат. Бир нече миң кишиси бар синхрондук сабактардын агымы системанын ашыкча жүктөлүшүнө алып келди; айыл жеринде жана чакан шаарларда Интернеттин ылдамдыгы төмөн болгон.

Кийинки көйгөй - дистанциялык чөйрөдө бирдиктүү билим берүү стандартынын жоктугу. Биринчиден, бул мугалимдердин көбү башка бирөөнүн билим берүү программасы боюнча иштегиси келбегендигине байланыштуу. Ар бир билим берүү мекемеси өзүнүн программасын түзүүгө умтулат, бул алардын ою боюнча башкалардын арасында эң мыктысы. Бирдиктүү стандарттын жоктугу, жок дегенде, окутуунун негизги пункттарында,

билим берүү процессине түздөн -түз таасирин тийгизет. Алыстагы чөйрөдө бирдиктүү билим берүү стандартын түзүү көптөгөн көйгөйлөрдөн арылууга, тактап айтканда бул багытта сапатсыз программаларды колдонууга жардам берет. Бул факт окуу процессине оң таасирин тийгизет.

Кийинки көйгөй - мугалим тарабынан тийиштүү көзөмөлдүн жоктугу. Бул функция компьютерге өткөрүлүп берилген. Дистанттык педагогиканын педагогдору маалыматты "гана беришет", ал эми студенттер аны өзүн-өзү тарбиялоо ыкмасын колдонуу менен пайдалуу билимге айландырышат. Мунун негизинде мугалимдин милдети окуу үчүн жагымдуу атмосфера түзүү болуп саналат.

Ошентип, биз алыскы иштөө шартында билим алуу - татаал процесс деп тыянак чыгарсак болот. Адаптация процессинде мугалимдер окутуу жөндөмүнүн негиздерин, ал эми студенттер үйрөнүү мүмкүнчүлүгү үчүн үйрөнүшү керек [3]. Бул көйгөйдү чечүүнүн кийинки багыты - билим берүү мекемелерин маалыматтык -коммуникациялык технологияларды ишке ашыруу үчүн даярдоо, ошондой эле билим берүү аянтчаларын өнүктүрүү.

Бул учурда бирдиктүү дистанттык билим берүү стандартын түзүү максатка ылайыктуу: электрондук аянтчалар, методикалык сунуштар, окуу китептери, ошондой эле ар кандай комплекстер жана программалар. Бул көйгөйлөрдү чечүүгө дистанттык билим берүү жаатындагы инновациялар жана инновациялар олуттуу салым кошот. Бул үчүн маалыматтык технологияларды педагогикада колдонуу жаатында жаңы изилдөөлөрдү жүргүзүү, жалпы эле педагогикага, ошондой эле мугалимдерге жана студенттерге маалымат технологияларынын таасирин изилдөө зарыл.

Маалыматтык коомдун өнүгүшү интерактивдүү технологияларды жашоонун бардык чөйрөсүндө, анын ичинде билим берүү системасында кеңири колдонууну болжолдойт.

Бул ыкма бир катар факторлорго байланыштуу.

Биринчиден, билим берүүгө интерактивдүү технологияларды киргизүү адамзаттын билимин жана топтолгон технологиялык жана социалдык тажрыйбасын муундан муунга гана эмес, бир адамдан экинчи адамга өткөрүүнү кыйла тездетет.

Экинчиден, заманбап интерактивдүү технологиялар, билим берүүнүн сапатын жогорулатуу, адамга айлана -чөйрөгө жана болуп жаткан социалдык өзгөрүүлөргө ийгиликтүү жана тез адаптациялоого мүмкүндүк берет.

Үчүнчүдөн, бул технологияларды билимге активдүү киргизүү маалыматтык коомдун талаптарына жооп берген билим берүү системасын түзүүнүн жана салттуу билим берүү системасын реформалоо процессинин маанилүү фактору болуп саналат.

Интерактивдүү технологияларды киргизүүнүн максаты - билим берүү мекемесинин бирдиктүү маалымат мейкиндигин түзүү, бул системага билим берүү процессинин бардык катышуучулары тартылып, маалымат деңгээлинде туташкан: администрация, мугалимдер, окуучулар жана алардын ата -энелери [1] . Заманбап билим берүү мейкиндигинде интерактивдүү технологияларды жана окутуу ыкмаларын колдонуу мугалимдин кесиптик компетенттүүлүгүн мүнөздөйт.

Интерактивдүү - бир нерсе менен (мисалы, компьютер) же кимдир бирөө (адам) менен баарлашуу, сүйлөшүү, диалог режиминде болуу жөндөмүн билдирет. Демек, интерактивдүү окутуу - бул баарынан мурда балдардын окуу чөйрөсү менен өз ара

аракеттенүүсүнө негизделген диалогдук окутуу, ал өздөштүрүлгөн тажрыйбанын аймагы катары кызмат кылат, анын жүрүшүндө мугалим менен окуучу өз ара аракеттенет.

Интерактивдүү окутууга негизделген билим берүү процесси ушундай уюштурулган, дээрлик бардык балдар окуу процессине катышат, алар билгендерин жана ойлогондорун түшүнүүгө жана ой жүгүртүүгө мүмкүнчүлүк алышат. Окуу материалын өздөштүрүү процессинде студенттер биргелешкен иш -чараларды жүзөгө ашырышат, демек бул ишке ар ким салым кошот, тажрыйба, билим жана көндүмдөр алмашылат. Мындан тышкары, бул достук маанайда жана бири -биринин колдоосу менен болот.

Интерактивдүү окутуу - бул биргелешкен ишмердүүлүк формасында жүзөгө ашырылуучу таанып билүү ыкмасы: бардык катышуучулар бири -бири менен өз ара аракеттенишет, маалымат алмашышат, көйгөйлөрдү биргелешип чечишет, кырдаалдарды туурашат, кесиптештеринин аракеттерине жана өзүлөрүнүн жүрүм -турумуна баа беришет, бизнестин чыныгы атмосферасына кирип кетишет. Кээде кызматташуу -көйгөйлөрдү чечүү. Ошол эле учурда иш режимдери дайыма өзгөрүп турат: оюндар, дискуссиялар, чакан топтор менен иштөө, кичинекей теориялык блок (мини-лекция).

Кыргыз Республикасынын өкмөтү карантин жарыялагандан кийин Н.Исанова атындагы КМКТАУда дистанттык окуу системасына өттү.

Дистанттык окутуу - бул билим берүүнүн өзгөчө формасы, ал белгилүү бир көлөмдөгү окуу материалын жана билимди берүүгө, мугалим менен окуучулардын интерактивдүү өз ара аракеттешүүсүнө жардам берип, аларга материалдык нерсени өз алдынча издөөгө, талдоого жана түзүүгө мүмкүнчүлүк берет.

Аралыктан окутууда мугалимдин башкы ролу калат, анткени ал программага керектүү маалыматты киргизет, студенттердин активдүүлүгүнүн объективдүү шарттарын аныктайт, маалыматтык жардам көрсөтүүчү сызыктуу же тармактуу типтеги көнүгүүлөрдүн программасын иштеп чыгат. жана күчөтүү, окутуунун акыркы продуктусуна болгон талаптарды, көзөмөлдүн мазмунун жана формасын билет. Дистанттык билим берүү маалыматтык, багыттоочу, башкаруу функцияларын, ошондой эле күчөтүү жана көзөмөлдөө функцияларын аткарат [4].

Дистанттык билим берүүдө, аралыктан окутуунун формасын университеттин жетекчилиги жана окуу бөлүмүнүн тарабынан Greenlight - BigBlueButton да өткөрүү кабыл алынды.

Greenlight - бул BigBlueButton ачык булак веб –конференция сервери үчүн жеңил веб -интерфейс. Мугалимдер кыска жана ыңгайлуу шилтеме аркылуу өзүлөрүнүн жолугушуу бөлмөлөрүн түзүштү жана ушул технология менен аралыктан окутуу процесси жүрдү. Мындан сырткары аралыктан окутууда университеттин сайтында билим берүү порталы шилтемеси түзүлүп, ал жерде студенттерге, магистранттарга жана окутуучуларга AVN билим берүү порталын, BVB.ksucta.kg, cde.ksucta.kg, KelBilди колдонууга болот. Мындан сырткары аралыктан окутууда көптөгөн технологиялар колдулду, Google Meet, Zoom ж.б.

Сырттан аралыктан окууга өтүү университеттин администрациясынын жана окуу - методикалык бөлүмүнүн чоң уюштуруу иштеринин аркасында мүмкүн болду. Мугалимдер сабактарды аралыктан форматта өткөрүүнүн эң ыңгайлуу формалары жана каражаттары деп аташат - 66%, AVN - 58%, ZOOM платформасындагы вебинарлар - 45%, BigBlueButton -78%, GoogleMeet- 66%.

Ошол эле учурда, электрондук почта студенттер менен тапшырмаларды жана пикирлерди жөнөтүү каражаты катары көбүрөөк колдонула баштады; апрелдин аягында дистанттык окутуунун активдүү формалары интенсивдүү колдонула баштады.

Университеттин профессорлору коронавирустун эпидемиясынын жайылышына байланыштуу болуп жаткан окуяларга жана студенттер менен иштөө жана билим берүү формаларындагы өзгөрүүлөргө түшүнүү менен мамиле кылышат.

Мугалимдердин алдында дистанттык окутуунун заманбап билим берүү технологияларынын формаларын жана методдорун андан ары өркүндөтүү, аларды класстык окуунун көмөкчү формасы катары колдонуу милдети турат. Сабактардын формасы жана колдонулуучу куралдар мугалимдер тарабынан аныкталат.

Негизги милдет - студенттердин ишке ашырылып жаткан бардык билим берүү программаларын толук өздөштүрүүсүн камсыз кылуу. Мугалимдер жана студенттер акырындык менен иштөөнүн жана окуунун жаңы форматына көнө башташат, ал тургай ушундай оор кырдаалда алар артыкчылыктарды жана кошумча мүмкүнчүлүктөрдү табышат. Ошол эле учурда, алар дистанттык окутуунун кемчиликтерин, көйгөйлөрүн айтышат, пандемия учурунда дистанттык окутууну уюштуруу жана ишке ашыруу боюнча сунуштарды беришет.

Компьютердик лингвистика жана маданий аралык байланыштар» кафедрасынын окутуучулары дистанттык билим берүү көйгөйү боюнча сурамжылоого активдүү катышты. Эгерде биз аралыктан иштөөнүн артыкчылыктары жөнүндө айта турган болсок, анда, албетте, университетке жана үйгө кеткенге кеткен убакытты үнөмдөйт. Дистанттык окутуунун кемчиликтерине мугалимдер үчүн да, студенттер үчүн да жумуш орундарынын техникалык жабдуулары жетишсиз.

Кемчиликтер адатта көйгөйлөрдү пайда кылат, аларга дистанттык билим берүүдө бул тармактагы көптөгөн изилдөөчүлөр мугалимдердин кесиптик даярдыгына кайрылышат, бул аралыктан алынган билимдин сапаты түздөн -түз көз каранды. Ийгиликтүү дистанттык окутуу педагогдордун бардык технологияларды үйрөнүүгө жана аларды ийгиликтүү колдонууга жөндөмдүү экенине болгон ишениминен башталат.

Студенттер менен сабактар үчүн аянтчаны тандоо татаалдыгы, мугалимге да, окуучуга да жүктүн көбөйүшү жана техникалык көйгөйлөр менен байланышкан уюштуруу көйгөйлөрүн да ушул категорияга таандык кылса болот. Окуунун бул формасына мүнөздүү болгон дагы бир көйгөй окуучулардын өздөрү менен байланыштуу. Көйгөй студенттин психикасынын индивидуалдуу өзгөчөлүктөрү, маалыматты электрондук түрдө кабыл алуусу, ошондой эле окутуунун ишке ашыруу шарттары түрүндө көптөгөн тоскоолдуктарга туш болгондугунда.

Бул маселенин маңызы студенттердин даярдыгында. Дистанттык окутуу процессинде студенттер жеке өзгөчөлүктөрү, окуу шарттары, компьютердик технологияларды жана интернет ресурстарын колдоно билүү, техникалык көйгөйлөр жана башкалар түрүндө бир катар тоскоолдуктарга туш болушат. Эгерде уюштуруу маселелеринин тобу иштөө тартибинде чечилген жана чечиле турган болсо, анда окуу - методикалык камсыздоо жана алыскы формада электрондук маалыматтык билим берүү чөйрөсүндө иштөөгө ыңгайлашуу көйгөйү деталдуу изилдөөнү жана системалаштырууну мамиле талап кылат. [3]. Дистанттык окутуунун көйгөйлөрүн чечүүнүн жолдорун карап көрөлү.

Ошентип, коом талап кылган дистанттык окутуу системасы дагы эле идеалдуу эмес жана өркүндөтүүнү талап кылат, мында бардыгы техникалык мүнөздөгү гана эмес, психологиялык жана адаптивдүү проблемаларды чечүүгө багытталат. Жалпысынан алганда, окутуунун бул форматы университеттеги "бетме-бет" жолугушуулардан такыр башкача. Студенттер менен жеке баарлашуу, диалог жок.

Бирок биз мындай "алыскы" тажрыйба мугалимдерге да, студенттерге да пайда алып келет деп ишенебиз, анткени биз технологиялар дүйнөсүндө жашап жатабыз жана муну максималдуу түрдө колдонуу керек. Ошентип, келечек алыскы технологияларга таандык. Албетте, алар толугу менен жок кылбастан, жандуу үйрөнүүнү толукташы керек.

Колдонулган адабияттар:

1. Захарова И.Г. Информационные технологии в образовании // Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. – 3-е изд. – М.: Академия. 2007. 192 с.
2. Мансурова З.Р. Формирование профессиональных нравственных качеств у курсантов в воспитательной среде образовательной организации. / В сборнике: Профессиональное образование сотрудников органов внутренних дел. Педагогика и психология служебной деятельности: состояние и перспективы. Сборник Материалов III Международной конференции. 2019. С. 373-376.
3. Образцов П.И., Косухин В.М. Дидактика высшей военной школы // Учебное пособие. – Орел: Академия спецсвязи России. 2004. 317 с.
4. Атемаскина Ю.В. Современные педагогические технологии в ДОУ. – М.: Детство-Пресс, 2014. – 112 с.

References:

1. Zakharova I.G. Information technologies in education // Textbook for students of higher educational institutions. - 3rd ed. – М.: Academy. 2007. 192 p.
2. Mansurova Z.R. Formation of professional moral qualities among cadets in the educational environment of an educational organization. / In the collection: Vocational education of employees of internal affairs bodies. Pedagogy and psychology of official activity: state and prospects. Collection of Materials of the III International Conference. 2019. S. 373-376.
3. Obratsov P.I., Kosukhin V.M. Didactics of higher military school // Textbook. - Orel: Academy of Special Communications of Russia. 2004. 317 p.
4. Atemaskina Yu.V. Modern pedagogical technologies in preschool educational institutions. – М.: Detstvo-Press, 2014. – 112 p.